

AVANTURA: S ONE STRANE NAČELA KORISNOSTI

milorad belančić

Postoji opšta izvesnost o tome šta su dijalektika, materijalizam, revolucija... Pa ipak, o tim starim temama se raspravlja, diskutuje, lome se koplja... Slična »izvesnost« vladala je u pogledu avanture: eto stvari koje se valja kloniti. Samo, o avanturi se ne diskutuje, njome se žigose. Avanturizam, u domenu ozbiljnog i proračunatog, sinonim je za neozbiljnost i neuracionalnost. On je antiteza svemu racionalnom, razumnom, ukratko — ludost. Ako baš i nisu podudarne, istorija avanture i istorija ludila su bar vrlo bliske jedna drugoj. Najbolji svedok za to nam je Don Kihot i njegov udes.

Smisao avanture ne treba, dakle, tražiti u našim svakodnevnim besedama i predstavama o njoj. U tamnoj, skoro neprozirnoj pozadini tih predstava i beseda krije se kompleksna i protivurečna struktura čovekovog stvarnog odnosa prema avanturi. To je nesvesni, zakulisni odgovor na egzistencijalna pitanja koja se nameću. Upravo na tom tlu, a ne u nekakvoj konceptualnoj samoci, valja poći u potragu za ljudskim smislom pojma avanture.

Da bi taj zahtev bio jasniji, navešću jedan primer. Bez sumnje, avanturizam je, unutar načela korisnosti, tj. u okviru razumnog stava prema životu, naprosto — nedopustiv. To njemu ne smeta da nađe utočište u sferi imaginarnog: najgledaniji filmovi i najčititaniji romani imaju u sebi nešto »avanturističko«... Da li to znači da je svet, bar u svojoj dokolici, u istoj meri u kojoj je u svom radu i trudu trezven — sklon ludosti? Ili je Migel de Unamuno imao pravo kada je tvrdio da ludilo prestaje to da bude onog trenutka kada postaje kolektivno? Ako je svet tako »iznenada« poludeo, nije li to samo zato što je on oduvek i bio tome sklon, što je oduvek krijući u sebi taj čudan nagon za pustolovinama, koji je njegova »prirodna« ludost, njegov »nasledni greh«? Savremeno načelo korisnosti gleda da čoveka izleći od ludila, da njegovu možda sasvim legitimu ludost — potisne, a zatim, pošto je potpuno potiskivanje nemoguće, sublimno zadovolji i kompenzuje na nivou detektivskog romana i vesterna.

UPUĆIVANJE: INFINITEZIMALNA AVANTURA

Podimo od jednog važnog pitanja. Da li postoji nekakav elementarni i, u istom mah, skriveni oblik avanture koji nam, kao učeurena mogućnost, nešto pod nohtima ili kožom, u svim našim razumnim i smirenim gestovima, neprestano došaptava da se u najdubljoj, često tamnoj pozadini našeg postojanja krije neuljiva žed za avanturom? Da li je moguće govoriti, kao što to čini Vladimir Jankovević, o nekakvoj infinitezimalnoj avanturi, onoj malečkoj, majušnoj pustolovini koju obično i ne udostojavamo imena avanture, ali koja nam dopušta da »u uslovima zametka ili rađanja zateknemo ono što će se, kasnije, eventualno, razviti u avanturistički roman«?

Ako infinitezimalna avantura postoji, gde onda, na kome mestu, u kojoj sferi ljudskosti treba tražiti njene korene? Jedno je izvesno: stvarni smisao avanture je nešto što se krije iza naših svesnih i razumnih stavova o njoj. Ostajući u nedovoljnim okvirima razuma, mi bismo se na kraju upleli u kantovske antinomije koje bi mogle da se izmire jedino veštačkim sintezama, kao što su Hegelove. Time bi jednom skučenom misaonom horizontu, koji se temelji na oskudnom, u osnovi građanskom načelu realnosti, pripisali odlike bezgrešne umnosti. Isto tako, nama nije stalo do »epistemološke« analize kojom bismo uočavali nevezane, nabacane ili razbacane komplementarnosti, prelome i serije, kao nekakve »episteme« u istorijskim konfiguracijama čovekovog odnosa prema avanturi. Tim postupkom bismo mogli da dobijemo katalog nama dragih ideja-likova, ali njegova sistematičnost bi ostala jalova nada: proizvoljnost bi tu neminovno uplitala svoje čarobne prstiće.

Refleksivni prosede koji je lišen razumevanja lišen je tla, tj. stvarnog odnosa prema stvarnosti. On je u stanju da samo hipostazira izvesnu konstrukciju kao sistem i da tako i sam postane »epistema« koja je nesvesna svoga zbiljskog statusa. Razumevanje, naprotiv, isključuje svaku sklonost za apriorne konstrukcije. Ono se oslanja na nešto neuporedivo čvršće: uz konkretne, doživljene konfiguracije ljudskog ponašanja, u kojima je moguće i nešto tako kao avantura. Taj hermeneutički zahtev biće ilustrovan na jednom primeru.

DON KIHOTOV UDES

Mišel Fuko, s izvesnim pravom, tvrdi u *Rečima i stvarima* da je *Don Kihot* prvo moderno delo, »jer u njemu jezik raskida svoju staru vezu sa stvarima da bi ušao u onu suverenu usamljenost iz koje se više neće vratiti, u svoje strmo biće koje je postalo literatura«. S istim pravom bi moglo da se kaže da je tu reč o poslednjem modernom delu, jer u njemu se strmo biće knjige stropoštalo u svet korisnosti, iz koga više neće izaći... To je svet u kojem je, s pojavom štamparije, izrasla ta lisnata biljka, prostor išaran beskrajnim mogućnostima, na čijem tlu je *Don Kihot* jedino i bio moguć: Knjiga. Sa Servantesovim pustolovom, Knjiga je umrla tek što je rođena; ona je umrla u svom tragičnom happy endu istom onom smrću kojom je umirao Bog i kojom danas umire čovek.

Servantes započinje poslednje poglavlje svoje knjige trezvenim objašnjenjem opštepoznate činjenice (koju nikada nije izlišno ponoviti!) da postoji jedna neumitna i neumoljiva kosačica koja ne zna za iznimke, tako da i Don Kihotu stiže »konac i smak kada mu se nije ni nadao«. Servantes, zatim, dodaje: »Bilo da je od žalosti što je pobeđen, bilo da je tako odredila božija volja, spopadne njega groznica i svali ga na šest dana u postelju«, iz koje više neće izaći. Pisac nas ostavlja u nedoumici: ko je stvarni krivac za Don Kihotu smrt — dobri Bog ili Don Kihot, sâm? Kao i u svim avanturističkim romanima, ovde je takođe nedoumica samo prividna: prozirna tajna je dobro čuvana u njenoj pozadini.

Junak se posle velike »diseje vraća kući, pravo u postelju, i tako deli pragmatičnu sudbinu knjige: kraj koji je pomirenje s dominirajućim načelom korisnosti. Kvazioptimizam poslednjih strana *Don Kihota* ne sme da nas zavara. Ako vitez umire »svestan«, svestan da su njegove pustolovine bile isušne lakrdije, da su išle na njegovu štetu, i ako je spreman da kaže: »moja će ih smrt uz božju pomoć preokrenuti meni u korist« — nije li to stara, dobra teodiceja? Iza te miške koristi krije se stvarna korist: Servantes i njegovo shvatanje korisnosti. Naš vitez, dakle, ne umire vlastitom smrću; njega ubijaju anonimnom, bezličnom smrću Knjige. Takva smrt nema više značaja od presecanja neke glavice kupusa. Prostor koji nam je delo otkrilo ubrzo se zatvara; ostaje šupljina koja odzvanja kao opomena...

Servantesovo (»zlo«)delo je, dakle, prva i poslednja pustolovna knjiga, jer u istom mah otpočinje i završava pustolovinu Knjige; ono obeležava epohu: sve što dolazi posle, uključujući ne samo »krimič«, »science-fiction« itd, nego i čitavu literaturu, već je u izvesnom smislu sadržano u *Bistrom vitezu Don Kihotu od Manče*, u njegovoj strukturi, njegovom strukturalnom udesu; na sličan način kao što je u Hegelovoj *Enciklopediji* sadržana sva mudrost, ako ne sveta u celini, onda bar njegove koliko efemerne toliko i postojeće građanske epohe.

Ne znači li to onda da Servantesova knjiga ostaje iza rešetaka, u kavezu tog epohačnog duha, unutar njegovih pretpostavki i antinomija? Jer, tek kada literatura ili pisanje postane potpuno svesno svoje krize, ne nekakve kulturološke, sociološke, već stvarne krize, stvarne apsurdnosti svog neutemeljenog, bezavičajnog biti-u-svetu kojim dominira načelo korisnosti, tek tada će biti moguć njihov radikalni strukturalni preobražaj, izlazak iz ma koliko prostranih, ipak skučenih i teskobnih okvira umetnosti građanske epohe. Do tada ostaje da važi opora istina da je suština modernog pustolova, koji zajedno s literaturom i znacima svoga života istupa unutar nastupajućeg načela korisnosti, oličena u virtuosnom liku Don Kihota. Unamuno je s pravom u njemu otkrio ono najiskrenije i najpoštenije što može da krase jednog čoveka. Trebalo je biti lud pa imati nešto tako u sebi.

U svetu u kome živimo, ako ga lišimo fantazmi i detektivskih romana, svaki avanturizam biva unapred definisan kao poraz. Posle Don Kihota moguće je govoriti o bezbrojnim likovima avanturista, ali svaki od njih krije u sebi sudbinu Servantesovog junaka. Rožer Stefan u *Portretu avanturiste* govori o avanturisti-intelektualcu: »Pustolov se na kraju svoje avanture uvek nađe sam: u samoci koja više ne može da obmane nikakvu nadu; u samoci koja samo pogoršava njegovo razočaranje. Njegovoj strep-

nji čoveka koji se uhvatio u kočac sa svetom, dodaje se strepnja pobeđenog čoveka koji je hteo da svet preobrazila. Avantura može da bude način da se raskine sa samoćom, ali, već samim tim, ona je u isti mah i potvrda samoće. Upravo tamo gde se traže sličnosti i prisnosti, nailazi se samo na nepremostive razlike i preklade... Žed za pustolovinom je neka vrsta čežnje za izgubljenim »zavičajem«, želja da se ponovo uspostavi razbijeni identitet, da se ponovo kroči na to zavičajno tlo, na kome su moguće prisnosti, sličnosti i srodnosti, na kome se čovek javlja kao generička individua.

Kada Fuko kaže: »s obrtima i trikovima, avanture Don Kihota označavaju granicu, u njima se dovršava stara igra sličnosti i znakova«, u tome treba tražiti nešto više od običnog epistemološkog preloma — ulog u toj igri je čitava ljudska sudbina. Pustolov-usamljenik može da izgleda kao hodočasnik »koji se zaustavlja pred svim znacima sličnosti«, on može da bude »junak Istog«, ali njegova najdublja namera jeste da promeni svet koji se i sam menja, u kome nema više spontane sličnosti i srodnosti, igre i detinjstva. On hoće da (simbolički) promeni svet da bi promenio sebe, da bi razmenio svoju samoću. Taj pokušaj može da dovede samo do smrti, kaže R. Stefan. On je unapred osuđen na neuspeh. Jer, uspeh, tj. ono što prkosi svakom »pehu«, moguć je jedino u zatvorenom krugu načela korisnosti.

Unutar stvarne ili veštački, polugama dominacije održavane oskudice, koja ljudstvo vezuje mučnim sponama za životnu neposrednost, samoća naprosto nije moguća. Moderna »visokorazvijena« društva trude se da u isti mah univerzalizuju »obilje« (carstvo robe) i da sačuvaju, veštački, oskudicu kao pokretački i obavezujući princip sistema (= rad). Tako se pojavljuje »usamljena gomila«: čovek postaje usamljenik među drugima, u središtu svojih bezličnih obaveza... Ona prisnost, srodnost s drugim, koja je u uslovima stvarne oskudice, nedaće, rata itd. mogla da bude spontano prisutna u ljudskim odnosima, sada je potpuno razorena. Istinski susret s drugim odjednom postaje prava avantura, ludost, gest koji dolikuje jednom Don Kihotu. Potrebno je da čovek zaista bude pomalo luckast da bi mogao da povrati tu iščekivanu prisnost za svetom, za koju je jedino u svom detinjstvu znao.

NAČELO KORISNOSTI

Ima tek nešto više od jednog veka kako je načelo korisnosti postalo sistem, sistem koji je potpuno okružio, »uzeo pod svoje«, zbrinuo klasno podvojenju ljudsku egzistenciju. Taj sistem se zove ekonomija. Naravno, načelo korisnosti je odvajkada prisutno u ljudskoj istoriji, ali njegovo uobličjenje u sistem je pozna tekočina istorije.

Posmatrano s modalne tačke gledišta, reč je o sistemu praktičnih nužnosti. Niz naših praktičnih htenja, od kojih nijedno nije neposredno nužno, povezano je ako-onda, tj. implikativnim sponama koje nam stvaraju privid slobodnog odlučivanja, jer element nužnosti vezuju uz »tehnički« problem realizacije. Istina, nijedno od tih htenja nije pod prisilom ili neposredno nužno. Sve je moguće izbeći: preskakati ručak, biti beskućnik, neženja i »golja«. Međutim, kada se jednom prihvati bilo koji oblik realnog, praktičnog života, on odmah čini implikativno nužnim neke druge oblike. Ako biste hteli da imate svakodnevno za trepezom društvenu instituciju zvanu »ručak«, onda to podrazumeva čitav niz... itd. Tu sada ima nečeg što uopšte ne zavisi od našeg htenja. Drugim rečima, kada jednom, ma koliko to oprezno bilo, kročimo u nama »dodeljeni« krug implikativnih, ako-onda nužnosti, on se oko nas ubrzo hermetički zatvara, tako da ono što nam je doskora izgledalo kao nekakva sloboda, sada postaje gola sudbina. Unutar tog blindiranog kruga još uvek možemo da se

osećamo kao Diogen u svom buretu, ali nikakav cinizam neće više biti dovoljno ciničan da nas konačno oslobodi tog biti-u-svetu-praktičnih-nužnosti. Pa ipak, mi sasvim bezbrižno i veselo trčimo put tog ponora...

Oni koji danas žive na margini carstva praktične nužnosti i korisnosti (»marginalisti«) nemaju više šarm klasičnih vitezova lutalica: njihov avanturizam je puki nus-produkt ili, bolje, otpadak sistema korisnosti. I sama avantura ima sada obeležje otpadništva. Jer, korisnost, racionalnost, funkcionalnost i efikasnost suštinske su poluge savremenog čovekovog bivstvovanja, do te mere suštinske da čak i onda kada ljudstvo spontano deluje u pravcu sloma postojećeg građanskog modela zbrinutosti u »obilju« i radu, ono često deluje u skladu s tim načelima, tako da se spontanost na kraju gubi.

Savremene ideološke i teološke koncepcije rada gube iz vida da je, filogenetski gledano, rad rukovođen potrebom, rad koji otvara prostor za ekspanziju, tj. sve veću sistematičaciju načela korisnosti, rezultat nekih zaboravljenih, potisnutih snaga u čoveku koje traže svoj povratak. Načelo korisnosti u sebi perpetuiraju, hteli mi to ili ne, uvek nove, često licimerne likove iskoriscavanja. Čovek, srećom, nije toliko razuman i uračunljiv da bi konačnu ishodišnu tačku svoje istorije video u jednom idealno zatvorenom sistemu korisnosti, na primer u naučnom radu koji bi bio »unutrašnji pokretač svog večnog kruženja oko sebe za sebe, sve na višoj razini samotranscendencije u imanenciji« (V. Sutlić) itd., itd.⁴ Ispraznost jedne takve eshatološke vizije nikada neće biti dovoljno kompenzirana nekakvim preciznim stilizmom i slatkorečivošću. Svet rada je rezultat jednog htenja, volje koja je bila sasvim drugog lika od te realnosti u koju se »izrodila«. Jer, prvobitni čin, prvobitno delo čovekovog oslobođenja od neposredne utonulosti u prirodu je pustolovina, pustolovina tela, duha i mašte, pustolovina u kojoj se čovek poigrava s vodom, vatrom i zvenima — ludost koja prkosi smrti... »Korisnost plovide, kaže Bašelar u *Vodi i snovima*, nije bila dovoljno vidna da bi nagnala preistorijskog čoveka da izdubi čamac. Nikakva korist ne može da opravda ogromni rizik upućivanja na talase. Da bi se izložilo plovidbi, potrebne su moćne koristi. A istinski moćne koristi su himerične koristi. To su koristi koje se snevaju, to nisu one kojima se kalkulise. To su neverovatne koristi. Heroj mora je heroj smrti. Prvi mornar je prvi živi čovek koji je bio podjednako hrabar kao neki mrtvac»⁵.

Avantura je prvobitni čin otvaranja prema drugom, prema sasvim-drugom koje je moguća smrt; ona je otvorenost koja iskušava moguću smrt, igra u kojoj se čovek igra s najzobilnijim od svega ozbiljnog — s mogućom smrću. »Nije li smrt bila prvi pomorac, pita Bašelar. Nije li, mnogo pre nego što su ljudi stekli poverenje u talase bio u more, u bujicu, stavljen mrtvački kovčeg? U toj mitološkoj hipotezi mrtvački kovčeg ne bi bio poslednja barka, već prva barka. Smrt ne bi bila poslednje putovanje; ona bi bila prvo putovanje»⁶.

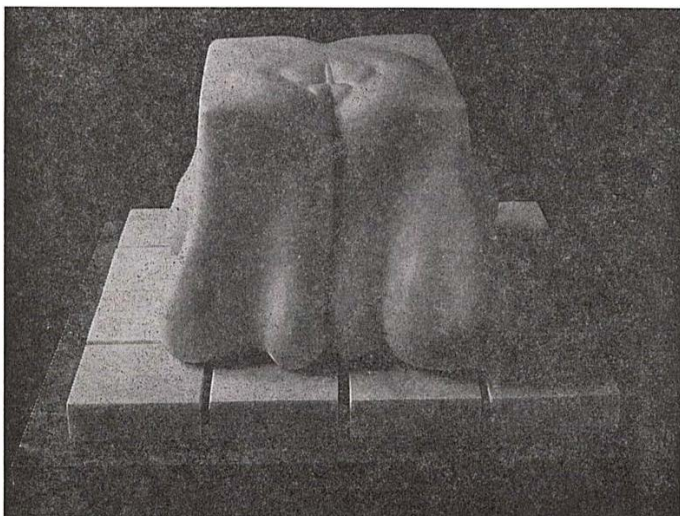
U svest o mogućoj smrti, koja neminovno prati avanturu, uključena je nekakva neophodna, nezaobilazna razlika koja čoveka otrže od njegovog neposrednog, prirodnog identiteta, u kome se živi i umire anonimno. I obrnuto, tek unutar te »diferencijalne« prakse, prakse razlikovanja, moguća je i pojava svesti o vlastitoj smrti, smrti u prvom licu jednine, koja je generička privilegija čovekove vrste. Ta praksa ima težinu suočavanja s rizikom koji se pokazuje kao konstitutivni momenat svake razlike: različitost razlike se temelji u onom sasvim-drugom koje je »smrt« za homogeno-isto. Čitava naša civilizacija i kultura su plod jednog rizika...

Na jednom interesantnom mestu u *Psihoanalizi vatre*, Bašelar daje sažetu formulu svojih shvatanja: »Čovek je kreacija želje a ne potrebe«. Bez sumnje, stvar nije jednostavna. Postoji čitava dijalektika želje (koja je »majka« avanture) i potrebe (koja je »maćeha« rada)... No, Bašelar s pravom naglašava jedan pomalo zaboravljeni momenat. Posle rehabilitacije tog zaboravljenog momenta, dijalektika na koju smo se s Hegelom, proišćenim od »kukolja«, privikli, morala bi da radikalno promeni svoj lik. I, jedno je sigurno: nikakve ideološke i teološke koncepcije rada ne bi tada više imale intelektualno pravo da se kite njenim perjem.

Na različitim stupnjevima čovekovog raskida s neposrednom utonulošću u prirodu ili u okamenjenu stvarnost postignutog identiteta, odvija se uvek iznova, u bezbrojnim oblicima, ta čudna i opasna igra između mršavog, ali »bezbednog« zadovoljenja potrebe i rizika želje, rizika razlike. Postignuti identitet ljudskosti, mada više nema obeležje nečega prirodnog, ponaša se i dalje kao da je njegova teskobna zbilja najprirodnija od svega prirodnog, kao da je zbrinutost u njegovom okrilju jedini spas. Zato on teži da isključi i potisne svaki avanturizam i, u najboljem slučaju, dopušta njegovo prisustvo u tekućim kulturnim surrogatima. Ipak, »liberalni« mehanizmi represivnog ukljanjanja razlike pokazuju se neuporedivo efikasniji od svakog sirovog »monolitizma«, »homogenizma« itd.

DVOSMISAO AVANTURE

Ništa veliko u svetskoj istoriji nije načinjeno bez strasti, govorio je Hegel; valjalo bi odmah dodati: pogotovu ne velike gluposti i velika razaranja... Istorija se danas izgleda umorila od svojih stvarnih, ali pogrešno usmerenih (naročito kolektivnih) pustolovina, kakva je na primer rat. Pozitivitet koji je uspostav-

likovni prilož na stranama: 3, 4, 5, 7, 14 i 28, skulpture ante marinovića

ljen u jednoj (relativno, ograničenoj) uspešnoj (kolektivnoj) pustolovini, kakva je bio fašizam, pokazao se, ako ne kao »susret planetarne tehnike i modernog čoveka« (Hajdeger), onda bar kao susret jednog teškog, olovnog pozitiviteta s vlastitom (ne)moćnošću apsolutne samoafirmacije, tj. univerzalnog posipanja olova po svemu *drugom*. Taj (relativni) uspeh se, ne samo na kraju, već od samog početka, pokazao kao najmračniji, najstrašiviji neuspeh ljudske istorije. Pustolovno čovekovo biće, koje je više nego zaokupljeno strastima, ne izmiče, dakle, unutar svojih istorijskih objektivacija i individuacija, toj dvosmislenoj ili dvoiličnoj veličini: veličini dela koje, takođe, može da bude zlodelo.

Načelo efikasnosti, uspešnosti, uzeto kao merilo, ne unosi naročiti red u taj dvosmisao. Jer, i jedna poražavajuća avantura (u koju ljudstvo može da bude »gurnuto«), na primer samoubilački otpor fašizmu u usponu, može u jednom trenutku da bude vrednija od svake »efikasne« pokornosti. Avanturizam se na taj način potvrđuje kao apstraktni, nemoćni čuvar vrednosti za jednu bolju budućnost. On se, u tom pogledu, bitno razlikuje od moralnog zanovetanja rasplakanog nad provalijom koja zjapi između onoga što jeste i onoga što »treba da bude«. Moralizatorska nemoć je odgođenost koja samu sebe odgađa, tj. »loša«, utopijska beskonačnost koja nije u stanju da makne prstom samo zato što od početka njome ne miče, što se od početka postavlja kao Isto, Identitet (ovog puta samo de-plasiran) koji ne poznaje i ne priznaje nikakvu *razliku*, nikakav *rizik*. Avantura, naprotiv, može da bude akciona, delatna potvrda jedne vrednosti, čak i onda kada je njen ishod poražavajući. Taj poraz ostaje u vidokrug akcije: bliskost budućnosti koja se slama je mesumnjiva, u istoj onoj meri u kojoj je sumnjiv i neizvestan njen mogući pozitivan lik. Fašizam je na kraju bio pobeđen. Ali, vrednosti »slobodnog sveta«, koji je na njegovim ruševinama podignut, nisu bile time definitivno lišene dvosmisla... No, odmah primećujemo da je istorija isto tako i ogromno skladište bezbrojnih, poražavajućih pustolovina koje su za sobom ostavile samo pustoš, tj. nisu ostavile čak ni tu dvosmisleni i neodređeni budućnost, koja to nije samo u definitivnom odsustvu ljudi.

Ukratko, s one strane *prebrze* apologije ili diskvalifikacije avanture u istorijskom životu ljudi, postavlja se pitanje o njenoj fundamentalnoj *dvosmislenosti*: avantura je avanturistična, kaže Vladimir Jankélévitch, po samoj svojoj dvosmislenosti; već samim tim što je nekakav skok, vrtoglavi, razume se, u budućnost.

Naša praktična, nutinska, svakodnevna budućnost je, u izvesnom smislu, većito sada. Fabula je poznata još pre nego što biva ispričana. Ako tu i ima nekakve (kakve?) budućnosti, ona je već uračunata, u tom mlohavom *sada* koje pušta svoje lepljive krake u sve pore naše egzistencije. No, ta proračunatost sve ostalo smatra *ne-uračunljivim*, tako da o njemu i ne vodi računa, sem ako nije ugrožen njen identitet: što znači da samo o tome i vodi računa! Ključna svrha životnih kalkulacija je uspostavljanje reda, nekakve, kakve-takve doslednosti: načelna životna higijena... Manje je važno da li smo mi, subjekti, tu pretežno aktivni ili pretežno pasivni.

No, izgleda da upravo u toj sveopštoj rutinizaciji i fabulaciji života mi krijemo u sebi, od sebe, u našim infinitezimalnim gestovima od nas samih, tu glad za pustolovinama koja je jedan od mogućih likova gladi za budućnošću. Budućnost koju sluti ta skrivena, potisnuta glad je budućnost koja se ne uklapa lako u nikakvu unapred, apriori strukturiranu shemu. To je dvosmislena budućnost. Međutim, za razliku od utopijske ili eshatološke budućnosti — koja može da bude određena, ali kojoj nije određeno da »dode« — budućnost avanture je neodređena i izvesna jedino po tome što će njeno još-ne, kad-tad, biti *sada*. Ona je, dakle, bliska budućnost, blisko buduće vreme. Međutim, budućnost avanture je u isti mah i daleka budućnost, daleka tom sporohodnom pozitivitetu čiji ritam pulsira unutar dobro odmerenih dana, meseci i godina: ona je u tom pogledu vrhunska pometnja...

Fundamentalna dvosmislenost avanture unosi u svaku suviše strogu dijalektičku shemu nekakav nered, »konfuziju« (koja je bliska ljudskoj stvarnosti) i na taj način protivureći njenim »homogenističkim«, »monolističkim« i »konzervativnim« težnjama. Ona pruža konkretnu, a to znači *ljudsku* granicu svakog suviše, tj. prebrzo koherentnog dijalektičkog uma, bilo da je on dat kao regulativno načelo prakse ili kao daleka filofska totalizacija. Prema tome, dijalektika koja bi bila lišena te »poetike« dvosmisla, bila bi lišena svoje najdublje antropološke osnovanosti... Da bi to jednom »zagriženom« filozofu bilo blizu pameti, potrebno je da on, s one strane svake samrtničke ozbiljnosti i akademske čangrizavosti bude bar malo u stanju da se u svetu filofskih apstrakcija oseti kao mala Alisa u zemlji Čuda.

NAPOMENE:

¹ Vladimir Jankélévitch, *L'aventure, l'ennui, le sérieux*, Paris, Aubier, 1963, str. 10.

² Pogledati odeljak posvećen Don Kihotu u Fukoovim *Rečima i stvarima*.

³ Roger Stéphane, *Portrait de l'aventurier*, Unio Général d'éditions, 1972, str. 141.

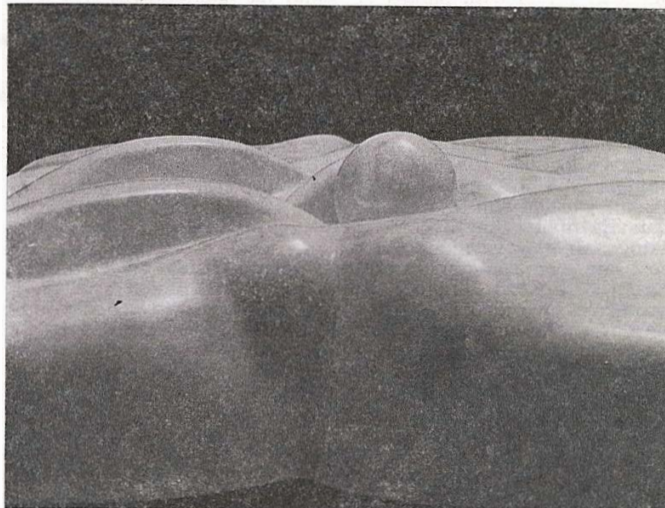
⁴ Bez sumnje interesantna knjiga V. Sutlića *Praksa rada kao znanstvena povijest* može da se uvrsti u najviše spekulativne doprinose ideologiji rada u okvirima marksizma.

⁵ Gaston Bachelard, *L'eau et les rêves*, osmo izdanje, str. 101.

⁶ Isto, str. 100.

⁷ G. Bachelard, *La psychanalyse du feu*, šesto izdanje, str. 39.

Ljubiša Jocić

da vratiš se zar

*vратиш se da nikad i nikud ne odeš
da ne odeš da ne vratiš se nikad i nikud
nikud se vratiš nikad da ne odeš
i nestaneš niz ulicu između prolaznika
ne prolaznika ne između prolaznika
već odeš niz ulicu praznu da ode
da odeš niz praznu ulicu i praznina da ode
uz tebe zar toliko je bilo prazno i pusto pa
si otišla da mislim da si u kupovinu otišla da
ne priznam da odeš da se spustiš niz ulicu
da dahćeš niz stepenice dok te u oči gledam
da se strmoglaviš spustiš ili steperik po stepenik
odeš da nestaneš kao veče iz misli čak s tela
slutnja sa čela me čeka*

*da ne odeš da budeš tu zar ne bi želela zar
da si otišla da žališ kad spustim knjigu i
dignem oči da nam se pogledi sretnu tvoje
oči da sretnem da budeš tu kad spustim umornu ruku
niz te stepenice kojim ode (nije se popela pitam)
da čujem da tu negde blizu dišeš a ne vrata otvorena
i vetar vetar samo da se po kući krećeš laganim šumom
talasa niz žal da petom po podu udaraš ravnomerno dok
slušam da dolaziš da prođeš kroz sobu u kojoj ja sam zar
da se iznenadim i trgnem i nasmeješ se i okreneš
na šalu ne na zbilju na san na vatru na vatreni vetar
ponesena vetrom vatre donesena da zastaneš i sedneš
kraj mene da uzmeš knjigu iz ruke mi i blago je odložiš
da bi mi nešto rekla a šta bi rekla šta ti odlaziš
zar ne vraćaš se zar kad se jednom ode i kad se vrati
ne vraća se nikad odlasci su bez povratka znaš niz ulicu*

*kao poslednji talas da spuštam ruke niz žal
zar da l' noć ili koga čekam zar neko je (možda)
doći hteo ili nešto da se zbude a šta i zašto
pitanja sva redom (isprazna ili puna smisla šta
kad ne znam ni koga ni šta pitam) da pitam koga
da pitam koga zar da pitam zar noć
noć tu ženu koju čekam ženu ili noć jedino
što znam je da čekam ali zašto (da li znam)
doćiće mislim kao nečujna sen nečujnosti sen
što pride tren i nepostojećom rukom me
dirne podseti da pitam za vreme i gde sam jesam li
sasvim sam gde više nema obrisa ni vremena (čuj
možda bi se i vreme pitati moglo) mislim
praznina je ovo (mislim) mogu li da opstojim
u praznom što nisam čak ni zamislio (misli)
mogao bih da kažem da se sećam i da ne verujem
u to i čuteći stalnu tišinu da li tišinu i da li stalnu
sumnjam u tišinu se pretvorim ili se samo pretvaram
koga da zavaram da se survam nekud negde u nešto
što i nije nepomičan propadam kroz nešto što nije
tihu i nigde da sebe nigde dočekam da dočekam da
sačekam noć da odlučim razlučim ove strepnje bila je
možda pojavila se i otišla (a nisam ni znao)
kako da pre nju izađem i da je dočekam kad ne znam
gde sam ni ko bar rukom da mogu da joj mahnem
da se pojavim kao topot divljih konja
i iznenadim je silno zar*